

Biuletyn

Koła Miłośników

Dziejów Grudziądza

JAN PATOCK

Rok IV: 2006

Data odczytu: 8.2.2006

Numer 5 (79)

Data wydania: 8.2.2006

mgr Stanisław Poręba

Grudziądzkie lata pisarza kaszubskiego Jana Jakuba Patocka (1886-1940)

Z grudziądzkich inspektorów szkolnych dwudziestolecia międzywojennego, dwóch trwale zapisało swoje nazwiska nie tylko w dziejach kulturalnych Grudziądza, ale i Pomorza. Byli to: KONSTANTY OSSOWSKI (1873 - 1971). nauczyciel, historyk, krajoznawca i redaktor oraz JAN JAKUB PATOCK nauczyciel, kaszubski pisarz i etnograf. W ubiegłym roku minęła 65. rocznica śmierci J. J. Patocka, a bieżącym roku minie 120. rocznica jego urodzin

Jan Jakub Patock urodził się 10 listopada 1886 r. w Strzelnie koło Pucka. Szkołę ludową ukończył w swojej rodzinnej wsi, a seminarium nauczycielskie w Kościerzynie. Od 1908 r. pracował jako nauczyciel w różnych miejscowościach na Kaszubach. m. in. w Gnieździe, gdzie był także przedstawicielem Towarzystwa Czytelni Ludowych (TCL). Po powrocie Pomorza w granice Macierzy w 1920 r. władze polskie mianowały go inspektorem szkolnym. Pracował na tym stanowisku kolejno w Kartuzach, Sulęcynie i Brodnicy n. Drwęcą.

Od 26 października 1926 r. był inspektorem szkolnym w Grudziądzu. Z miastem najszybciej związał się na stałe. Mieszkał przy ul. ks. J. Poniatowskiego 1, później J. Herzfelda 6. Uczył niemieckiego w seminariach nauczycielskich i gimnazjach. Po przejściu na emeryturę pracował w prywatnych szkołach w Gdyni-Orłowie i Grudziądzu. Po wybuchu wojny został aresztowany przez gestapo i więziony był w Grudziądzu. Zmarł 6 kwietnia 1940 r. Grób jego znajduje się na grudziądzkim Cmentarzu Katolickim, przy obecnej ul. Cmentarnej 1.

Jan Jakub Patock znany jest przede wszystkim jako pisarz kaszubski. Używał pseudonimów: Jan Sas, Wuj Wrek i Anastazja Górka. Jako młody nauczyciel zainteresował się w stronach rodzinnych kaszubską ustną literaturą ludową. Zaczął zapisywać i gromadzić pieśni, opowieści, baśnie, legendy, podania i przysłowia. Był właściwie „trójjęzyczny”, czyli pisał po kaszubsku, w języku polskim i niemieckim. O doskonałej znajomości literackiej polszczyzny przez J. J. Patocka świadczą jego artykuły o tematyce kaszubskiej, publikowane w latach 30. w grudziądzkim czasopiśmie „Od Naszego Morza” .

W 1920 r. J. J. Patock wydał w Gdańsku zbiór facecji pt. „Fjigle gnieźdzewskijich gburów”, pod pseudonimem Wuja Wreka. Książka ta wzbudziła szerokie zainteresowanie nie tylko wśród Kaszubów, ale również w kręgach pomorskiej inteligencji. Po II wojnie światowej doczekała się adaptacji scenicznej dokonanej przez Klemensa Derca i była grana przez zespoły amatorskie na Kaszubach. Gdański pisarz Fr. Fenikowski napisał na jej podstawie opowieść dla dzieci pt. „Gbury z Gnieźdźewa” .

J. J. Patock współpracował m. in. z „Gryfem”, „Miteilungen des Vereins für Kaschubische Volkskunde”, „Gryfem Kaszubskim”, „Zrzeszą Kaszubską”, „Kaszubami”, „Latarnią Morską”, „Słowem Pomorskim” i „Ilustrowanym Kurierem Codziennym”. Przez wiele lat pisał na tematy kaszubskie i pomorskie w „Pommerellen Beilage”, dodatku do gdańskiej ga-

zety „Danziger Neueste Nachrichten”. Redakcja tej gazety miała swój oddział w Grudziądzu, przy al. 23 Stycznia 17.

W 1936 r. w Gdyni, nakładem Patronatu Pomorskiej Szkoły Sztuk Pięknych Wacława Szczeblewskiego ukazała się druga książka J. J. Patocka pt: „Kopa szentopork”. Warto nadmienić, że jedna z 60 ludowych pieśni z tego zbioru pt. „Żeglarz” została szeroko spopularyzowana. Śpiewa ją z tekstem polskim... Maryla Rodowicz.

Trzecia książka J. J. Patocka pozostała w rękopisie. Nosi ona tytuł „Povjostkji kaszebskji”. Składa się z trzech części i zawiera około 400 opowieści, bajek, podań i anegdot. Część jej zaginęła podczas II wojny światowej.

Woj żeglarze...   **Hej, żeglarze...**

Woj żeglarze, żeglój-że...
Całą nockę po morze.

Hej, żeglarze, żeglarze
całą nockę po morze!

Jakże jô mom żeglovac,
Kjej nadchodzi cemnô noc.

Jakże ja mam żeglować,
Gdy na świecie ciemna noc?

Zapôl svjeczkę albo dvje.
Przėjachôj że tu do mje.

Zapal drzazgę albo dwie,
Przyżęglaj-że ty do mnie!

Jak jô do nji przépłévôł,
Na ji wokno zaklepôł.

Kiedy burza sroży się,
Kiedy wichur żagle rwie,

Vészła do mje stôrô tesc,
Prosęła do jizbë vlesc.

Gdy bezdenny kipi nurt,
Bałtyk huczy koło burt,

Jo do jizbë nje vlęcę,
Pokji Hankji nje vjidęcę.

Mężne serce, silna dłoń
Pokonują morską toń.

Tvoja Hanka tvardo spji,
Wod kamjenja grób je ji.

Kjebem yjedzôł gdzie ji grób,
Poszed bë jô kjejbë móg.

Trzë raze smętôsż wobszed,
E do grobu ji przeszed.

Moje mjiłi dzévczătko,
Przemóv do mje słóweczko.

E chto ce povjedzôł,
Że wumarłi gadac mjôł

Nje gôdôł to jeden kvjat,
Le to movjił cali svjat.

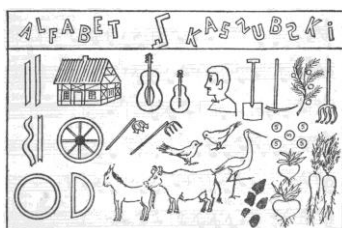
Ledvje Boga wuprosęła,
Żem do cebje przemóvjila.

Jic do moji matkji v dom,
Je tę złoty pjerseń mój.

Je tę chustka njedoszëtô,
je tę vjonek njedoviti.

Chto tę chustkę doszëje,
Ten tę vjonek dovjije.

Matka chustkę doszëła,
Sostra vjonek nosëła.

Utwory J. J. Patocka:

1. Figle gnieźdzewskich gborow, Gdańsk 1920. [Pod pseudonimem: Wuj Wrek]. [Por. Fr. Fenikowski, Gbory z Gnieźdzewa, Gdynia 1958].
2. Kopa szentopork. Zebrał, ułożył i opracował: ..., Gdynia 1936.
3. Straszycło w Czartowskim Młynie. Baśnie kaszubskie, Gdańsk 1983.

Literatura:

- A. Bukowski, Regionalizm kaszubski, Poznań 1950, s.338-339.
- F. Neureiter, Historia literatury kaszubskiej. Przekł. M. Boduszyńska-Borowikowa, Gdańsk 1982, s. 87-92.
- R Ostrowska, I, Trojanowska, Bedeker kaszubski, Gdańsk, 1974, s. 313-314.
- S. Poręba, Jan Jakub Patocek (1886-1940), „IKP” [1], 1991, nr 184, s. {[4].
- J. Samp, Patocek Jan Andrzej (1886-1940), w: Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego, Gdańsk 1997, t.3 [L-P], s. 294-295.

(L.B.S.)

Redakcja: *Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.*